

בד א מ"י פ"ו מהלכות
סוכה הלכה ה סמג
עשין מד טו"ש"ע א"ח סי'
תרי סעף א':
בה ב מ"י ע"ש טו"ש"ע ע"ש
סעף ב':
בו ג טו"ש"ע ע"ש סעף א':
בו ד מ"י פ"ח מהלכות
לולב הלכה א סמג עשין
מד טו"ש"ע א"ח סי' תרמט
סעף א':
בה ה מ"י וסמג ע"ש
טו"ש"ע א"ח סי' תרמו
סעף ו':
בז ו מ"י ע"ש הלכה ה
טו"ש"ע ע"ש סעף ב':
בז ז ח מ"י פ"ו הלכה ז
טו"ש"ע ע"ש סעף ג':

לעזי רש"י
קשטני"ר. פירוש עין
ערמון (רש"י בראשית ל'
לז).

רבינו חננאל

ופסול: כל לולב שיש
בו ג' טפחים כדי לנענע
בו כשר. אמר רב יהודה
אמר שמואל שיעור הדם
וערבה ג' ולולב ד' כדי
שיהא לולב יוצא מן
ההדס טפח. ואקשינן
ממתני' כל לולב שיש בו
ג' טפחים כו' ומתריצין
אימא וכדי לנענע בו כשר
מר כדאית ליה ומר כדאית
ליה: גופא שיעור הדם
וערבה ג' טפחים ולולב
ד' ר"ש אומר באמה בת ה'
טפחים אמר רב הונא שרי
ליה מריה לר"ש השתא
עבות ג'ט שהן חצי אמה
לא משכחין באמה בת ה'
טפחים מאלו הטפחים
הגדולים שהן ג' טפחים
חצי אמה וג' חומשי טפח
מי משכחין באמה בת ה'.
הא דרב דימי דאמר
באמה בת ו' טפחים עשה
אותה כלומר חלוק הטפח
הששי ג' של ה' טפחים
אחד חמש ואמר שמואל
הלכה כו' טרפון דאמר
באמה בת ה' ושניין לא
דק אמר ג' ושיעורו יתר.
ומתמדין אימור
דאמרינן דלא דק
לחומרא אבל זה לקולא
הוא כי החובה ג' טפחים
וג' חומשי טפח כו'
טרפון וערבה אמר שיעור
הדס וערבה ג' טפחים
כחכמים. ומתריצין לה
כדברא דאמר אמה בת
ה' עשה אותה ו'. פי'
אמה שאמר ת"ק שיעור
הדס וערבה ג' השביע ר'
טרפון באמה בת ה'
טפחים אתה אומר אינם
אלא ג' באמה של ר'
טפחים כמה הווי להו
לר"ט ג' טפחים באמה בת
ו' שהן חצי אמה
ולחכמים באלו הטפחים
ג' שיעור חצי אמה ג'
טפחים וג' חומשי. הכא
אמר שמואל הלכה כו'
טרפון דאמר ג' שהן חצי
אמה והתם אמר שיעור
הדס וערבה ג' כרבנן
דאמר ג' באמה בת ה'
טפחים שהן חצי אמה וג'
חומשי. ושניין היינו
דלא דק שאמר ג' וג'
חומשי והא הלכה היא ג'
לבד והווי לחומרא לא
דק: ת"ר ענף עין עין
שענפיו חופין את עצו הוי
אומר זה הדס כו' ת"ר
קלוע כמין קליעה ודומה
לששלת זהו הדס ר'
אליעזר בן יעקב אומר עין
עבות עין שטעם עצו
ופריו שרין ואיזה זה הדס.
תנא עבות כשר ושאינו
עבות פסול היכי דמי
עבות אמר רב יהודה כגון
דקאי תלתא תלתא טרפי
הוה מכשריה ללולב כדאשכחן
חשק שלמה על ר"ח

שדרו של לולב. צרייתא דפ' המפלת (גדה דף טו. וס) מסייעא
ליה לר' פרק דתני ארבעה זעירא דמן צרייתא חמשה
שיעורן טפח וקא חשיב שדרו של לולב ושמואל לא חייש דלא מייתינא
צי ר' חייא ורבי ארבעה^(א): **צא** מהן שלשה להדס והשאר ללולב.
פירש הקונטרס והרציע שהוספ'
ללולב יהא בטפח (א) כאלו ויש ספרים
שכתוב בהדיא וטפח ללולב וכל ענין
שנפרש לא מיתוקמא ההיא [דתניא^(א)]
(גדה דף טו.) חמשה שיעורן טפח כו'
טרפון לטפח ללולב אינו שיה
לחחרים^(א): **דולבא**. עין ערמון
קשטני"ר קלוע הוא כך פי' צקונטרס
וצפרק אס אינן מכירין (ר"ה דף קג.
ו) חשיב ליה גזי עשרה מיני ארזים
הן ואומר רבינו תם דלין זה קשטני"ר
שאינו קלוע: **דרביה** דרבי
נועם. והאי מצדו את הידים כקוליס
שראשי עליו עשוין חדין כמחט:
האמת והש"ס אהבו. וזה
אינו לא אמת ולא שלום
שהוא עשוי לנס המות כך פירש
הקונטרס ועל חנם הווקק לומר
נועם לפני עצמו אכל קרא דכל מד
שיין אתרייהו ומתוך פירושו משמע
דהירדוף היינו הרדופני צפרק אלו
טרפות (חולין דף נח:.) אחזת דס
והמעושנת ושאללה הרדופני שהוא
סס המות לצהמה ואי אפשר לומר
כן כדמוכח צפ' כל שעה (פסחים
דף נט. ו) גזי מרור דקא חשיב
הרדופני גזי ירקות שאדם יוצא צהן
ידי חוצתו צפסס והירדוף פסל התם
משום דמה מנה מין זרעים אף מרור
מין זרעים אלא היינו דלא חשיב לא
נועם ולא שלום לפי שראשי עליו
חדין ועוקצין את הידים והאי טעמא
לא הוי מני למימר גזי מרור שיכול
לכותשו או להסיר עוקציו ולאכול
המנינים כדרך גדילתן^(א):

תלתא טרפי בחד קינא. שלשה
עלין צהן אחד ויוצאין
מתוך עוקץ אחד כדפירש^(א) צקונטרס
וכן פירש תרי ומד שני עלין צעוקץ
אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכז
על השנים וחומרא גדולה הוא דאינו
מנוי ושמה צחד קינא מיקרי כשהם
סמוכים ודוקים זה צוה אע"פ שכל
אחד צעוקטו (ומייהו^(א)) תלתא צקינא
חד הווי יתני כדאמר פרק הכונס
(צ"ק דף נח:.) שלשה דקליס (ד) צצורה
אחת וכמו כן שלשה עלין [אינן]^(א)
מעוקץ אחד^(א):

וליא ואימא דולבא בעינן ענפיו חופין את עצו וליא ואימא הירדוף אמר אביי
דרביה דרבי נועם וליא רבא אמר מהכא האמת והשלום אהבו תנו
רבנן קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס רבי אליעזר בן
יעקב אומר עין עבות עין שטעם עצו ופריו שוה הוא אמר זה הדס
תנא עין עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה והוא
דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא
בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא אמר ליה
מר בר אמימר לרב אשי^(א) אבא "לההוא הדס שוטה קרי ליה ת"ר נשרו רוב
עליו ונשתתירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת הא גופא
קשיא אמרת נשרו רוב עליו כשר והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת
כיון דנתרי להו תרי עבות היכי משכחת לה אמר אביי משכחת לה
באסא

בחד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא: **אבא לההוא**. דתני ומד הדס שוטה קרי ליה ולא
הוה מכשריה ללולב כדאשכחן חשק שלמה על ר"ח (ב) גאה דל"י סי' אהא רב דימי אמר באמה וכו'. (ג) גאה דל"י לכל טפח מהחמשה טפחים חומה אחד. (ד) אולי צ"ל ולחכמים באלו ג' טפחים שהן שיעור חצי אמה של ג"ע.

ואיכא דרמי ליה מירמא תנן ציני הר הברזל
כשר והתניא פסולה אמר אביי לא קשיא
כאן שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה
כאן שאין ראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה
זה אמר רבי מריון אמר ר' יהושע בן לוי
ואמרי לה תני רבה בר מרי משום רבן
יוחנן בן זכאי שתי תמרות יש בגיא בן הגם
ועולה עשן מביניהם וזהו שישנינו ציני הר
הברזל כשרות וזו היא פתחה של גיהנם:
לולב שיש בו שלשה טפחים: אמר רב
יהודה אמר שמואל "שיעור הדם וערבה
שלשה ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא
מן ההדס טפח ורבי פרנך אמר רבי יוחנן
שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח
תנן לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו
כשר אימא וכדי לנענע בו כשר מר כדאית
ליה ומר כדאית ליה תא שמע שיעור הדם
וערבה שלשה ולולב ארבעה מאי לאו
בהדי עלין לא לבד מעלין גופא^(א) שיעור הדם
וערבה שלשה ולולב ארבעה ר' טרפון אומר
באמה בת חמשה טפחים אמר רבא שרא
ליה מריה לר' טרפון השתא עבות שלשה
לא משכחין בת חמשה מבעיא כי אתא רב
דימי אמר אמה בת ששה טפחים עשה אותה
בת חמשה צא מהן שלשה להדס והשאר
ללולב כמה הווי להו תלתא ותלתא חומשי
קשיא דשמואל אדשמואל הכא אמר רב
יהודה אמר שמואל שיעור הדם וערבה
שלשה והתם אמר רב הונא אמר שמואל
הלכה כרבי טרפון לא דק אימר דאמרינן
לא דק לחומרא לקולא מי אמרינן לא דק
כי אתא רבין אמר אמה בת חמשה טפחים
עשה אותה ששה צא מהן שלשה להדס
והשאר ללולב כמה הווי להו תרי ופלגא סוף
סוף קשיא דשמואל אדשמואל לא דק והיינו
לחומרא לא דק דאמר רב הונא אמר שמואל
הלכה כרבי טרפון: **מתני'** הדם הגזול
היהיבש פסול של אשרה ושל עיר הנדחת
פסול נקטם ראשו נפרצו עליו ואו שהיו
ענביו מרובות מעליו פסול ואם מיעטן כשר
ואין ממעטין ב"ט: **גמ'** תנו רבנן "ענף עין
עבות שענפיו חופין את עצו ואי זה הוא
הוי אומר זה הדס ואימא זיתא בעינן עבות

הוא עשוי לנס המות כך פירש
הקונטרס ועל חנם הווקק לומר
נועם לפני עצמו אכל קרא דכל מד
שיין אתרייהו ומתוך פירושו משמע
דהירדוף היינו הרדופני צפרק אלו
טרפות (חולין דף נח:.) אחזת דס
והמעושנת ושאללה הרדופני שהוא
סס המות לצהמה ואי אפשר לומר
כן כדמוכח צפ' כל שעה (פסחים
דף נט. ו) גזי מרור דקא חשיב
הרדופני גזי ירקות שאדם יוצא צהן
ידי חוצתו צפסס והירדוף פסל התם
משום דמה מנה מין זרעים אף מרור
מין זרעים אלא היינו דלא חשיב לא
נועם ולא שלום לפי שראשי עליו
חדין ועוקצין את הידים והאי טעמא
לא הוי מני למימר גזי מרור שיכול
לכותשו או להסיר עוקציו ולאכול
המנינים כדרך גדילתן^(א):

תלתא טרפי בחד קינא. שלשה
עלין צהן אחד ויוצאין
מתוך עוקץ אחד כדפירש^(א) צקונטרס
וכן פירש תרי ומד שני עלין צעוקץ
אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכז
על השנים וחומרא גדולה הוא דאינו
מנוי ושמה צחד קינא מיקרי כשהם
סמוכים ודוקים זה צוה אע"פ שכל
אחד צעוקטו (ומייהו^(א)) תלתא צקינא
חד הווי יתני כדאמר פרק הכונס
(צ"ק דף נח:.) שלשה דקליס (ד) צצורה
אחת וכמו כן שלשה עלין [אינן]^(א)
מעוקץ אחד^(א):

וליא ואימא דולבא בעינן ענפיו חופין את עצו וליא ואימא הירדוף אמר אביי
דרביה דרבי נועם וליא רבא אמר מהכא האמת והשלום אהבו תנו
רבנן קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס רבי אליעזר בן
יעקב אומר עין עבות עין שטעם עצו ופריו שוה הוא אמר זה הדס
תנא עין עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה והוא
דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא
בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא אמר ליה
מר בר אמימר לרב אשי^(א) אבא "לההוא הדס שוטה קרי ליה ת"ר נשרו רוב
עליו ונשתתירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת הא גופא
קשיא אמרת נשרו רוב עליו כשר והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת
כיון דנתרי להו תרי עבות היכי משכחת לה אמר אביי משכחת לה
באסא

למחנה וצרייתא ואגז רמיא לדיהו אתמר
לחיי לטווייהו: שתי תמרות. שני דקליס: גיא בן הגם. סמוך
לירושלים: שיהא לולב יוצא למעלה מן ההדס. כשם שהוא גזוה
צמינו מכולן: שדרו. לצד (ב) שהעלים ארוכים למעלה לאחר שכלתה
השדרה שאין עוד עלין דצוקין ועולין
צו: אימא וכדי לנענע. ומה שיוצא
למעלה מן האגד הוא המנענע: למר
כדאית ליה בו. לשמואל טפח עס
עליו ולר' יוחנן טפח שדרה: מאי
לאו בהדי עלין. ומיזבחה לר' יוחנן:
באמה בת חמשה. קא סלקא דעמיה
דהכי קאמר לרין להיות הדס וערבה
אמה צת חמשה טפחים: שרא ליה
מריה. ימחול לו רצונו כלומר לרין
הוא לנענע מחילה על דבריו: עבות
שלשה לא משכחין. שלשה טפחים
אין לנו יכולין למנא שיהא עבות
כראוי קלוע כמין קליעה ודומה
לשרשרת כלקמן ורוכז הארוכין הדס
שוטה הם והוא אומר לנו באמה
צת חמשה ומטריה על ישראל: כי
אתא רב דימי. פרשה לר' טרפון
ואמר דהא לר' טרפון חומרא זוטא
היא דליהו נמי שלשה קאמר אלא
שמענע צטפחים גדולים וה"ק ליה
לתנא קמא הטפחים האלו יהו גדולים
שיהו חמשה מהן ממלאין אמה צינונית
סהן ו' טפחים צינוניים: אמה בת
שישה. מתוך צטפחים גדולים ועשה
הימנה חמשה חלקים וצהן תשער
שלשה להדס וטפח יתיר ללולב: והשאר
ללולב. רביע^(א) שהוספת ללולב יהא
צטפח גדול כאלו: כמה הווי להו.
להדס וערבה תלתא טפחים צינוניים
ותלתא חומשי: לא דק. שמואל
צשיעוריה ונקט שלשה: אמה בת
חמשה טפחים. צינוניים חלוק אותה
לששה חלקים צטפחים קטנים וצהן
שיעור שלשה להדס וארבעה ללולב
ורבי טרפון לקולא והכי משמע מלמיה
צצרייתא דקאמר ליה לתנא קמא
אותן שלשה טפחים שאנו משערין
צהן וסמם שלשה טפחים חצי אמה
הן טפחים הללו קטנים יהיו ולא יהו
אלא חצי אמה באמה צת חמשה: לא
דק. שמואל צשיעור (ג) שלשה דסגי
צתמי ופלגא כו' טרפון: **מתני'**
נפרצו עלין. נשרו: ענביו. פרי
שנו שדומה לענב: גמ' ענף עין
עבות. שכולו ענף שהעץ מחופה
צעלין ע"י שהן עשוין צקליעה^(א)
ושוכצין על אפיהן^(א): **ואימא זיתא**.
כולו עלין ארוכים ורופים ומתוך שהן
מרוצין מכסין את העץ: בעינן עבות.
מעשה שרשרת שיהו מורכצין זה על
זה: **דולבא**. עין ערמון קשטני"ר
קלוע הוא אצל אין עליו רופין לכסות
כל עליו: הירדוף. כמין קליעה עשוין
עליו: דרבי נועם. והאי מצדו צרין
את הידים כקוליס שראשי עליו
עשוין חדין כמחט: האמת והש"ס
אהבו. וזה אינו לא אמת ולא שלום
שהוא עשוי לנס המות: **תלתא תלתא**
בחד קינא. שלשה עלין צהן אחד
יוצאין מתוך עוקץ אחד: תרי וחד.
שני עלין צעוקץ אחד ועלה אחד
מלמטה ועולה ורוכז על השנים:
מהדר אתרי וחד. אף על גז דתלתא

הוא עשוי לנס המות כך פירש
הקונטרס ועל חנם הווקק לומר
נועם לפני עצמו אכל קרא דכל מד
שיין אתרייהו ומתוך פירושו משמע
דהירדוף היינו הרדופני צפרק אלו
טרפות (חולין דף נח:.) אחזת דס
והמעושנת ושאללה הרדופני שהוא
סס המות לצהמה ואי אפשר לומר
כן כדמוכח צפ' כל שעה (פסחים
דף נט. ו) גזי מרור דקא חשיב
הרדופני גזי ירקות שאדם יוצא צהן
ידי חוצתו צפסס והירדוף פסל התם
משום דמה מנה מין זרעים אף מרור
מין זרעים אלא היינו דלא חשיב לא
נועם ולא שלום לפי שראשי עליו
חדין ועוקצין את הידים והאי טעמא
לא הוי מני למימר גזי מרור שיכול
לכותשו או להסיר עוקציו ולאכול
המנינים כדרך גדילתן^(א):

תלתא טרפי בחד קינא. שלשה
עלין צהן אחד ויוצאין
מתוך עוקץ אחד כדפירש^(א) צקונטרס
וכן פירש תרי ומד שני עלין צעוקץ
אחד ועלה אחד מלמטה ועולה ורוכז
על השנים וחומרא גדולה הוא דאינו
מנוי ושמה צחד קינא מיקרי כשהם
סמוכים ודוקים זה צוה אע"פ שכל
אחד צעוקטו (ומייהו^(א)) תלתא צקינא
חד הווי יתני כדאמר פרק הכונס
(צ"ק דף נח:.) שלשה דקליס (ד) צצורה
אחת וכמו כן שלשה עלין [אינן]^(א)
מעוקץ אחד^(א):

וליא ואימא דולבא בעינן ענפיו חופין את עצו וליא ואימא הירדוף אמר אביי
דרביה דרבי נועם וליא רבא אמר מהכא האמת והשלום אהבו תנו
רבנן קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדס רבי אליעזר בן
יעקב אומר עין עבות עין שטעם עצו ופריו שוה הוא אמר זה הדס
תנא עין עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי דמי עבות אמר רב יהודה והוא
דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא
בריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא אמר ליה
מר בר אמימר לרב אשי^(א) אבא "לההוא הדס שוטה קרי ליה ת"ר נשרו רוב
עליו ונשתתירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת הא גופא
קשיא אמרת נשרו רוב עליו כשר והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת
כיון דנתרי להו תרי עבות היכי משכחת לה אמר אביי משכחת לה
באסא

מסורת הש"ס
עם הוספות
(א) עירובין דף יט. ע"ש,
(ב) גדה כו'. (ג) [לעיל
כט:]. (ד) [מוספי פ"צ].
(ה) כע"ז בפסחים קיד:
וסנהדרין עב. (ו) חולין
קמא: [וע"ע מוס' גדה כו.
ד"ה שדרה]. (ז) [ע"י מוס'
סס]. (ח) לקמן מה:
(ט) [וע"ע מוספות צ"ק
כז: ד"ה גנצ].

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה שדרו
לנד מעלין שהעלים:
(ב) ד"ה לא דק וכו'
בשיעורא ונקט שלשה
דסגי: (ג) תופ' ד"ה לא
מהן וכו' טפח גדול
כאלו: (ד) ד"ה תלתא
וכו' שלשה דקליס
בשורש אחד וכמו כן:

גליון הש"ס
גמ' ואיכא דרמי ליה
מירמא. עשין זה לעיל דף
טו ע"א ר"ה דף טו ע"ב
צ"ב דף יט ע"א ודף כו
ע"ב:

תורה אור השלם
א) וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם
הַרְאִשׁוֹן פָּרִי עֵץ הָרֵר
כַּפַּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ
עֲבֹת וְעֵרְבֵי נָחַל
וּשְׂמֹתֶם לָפָנָי יי'
אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
[ויקרא כג. טז]

ב) דְּרִבְיָה דְּרַבִּי נְעֵם
וְכָל יְתִיבוּתֵיהֶן שְׁלֹמֶם:
[משלי ג. יז]

ג) פֶּה אָמַר יי' צְבָאוֹת
צוֹם הָרִבְעִי וְצוֹם
הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי
וְצוֹם הָעֲשִׂירִי וְהָיָה
לְבֵית יְהוּדָה לְשֹׂשׂוֹן
וְלְשִׂמְחָה וְלִמְעִרִים
מִזְבֻּחַי וְהָאֱמֹת וְהַשְּׁלֹמֶם
אֲהַבִּי: [זכריה ח. יט]

ליקוטי רש"י
ציני. דקליס. בשדרות.
ללולב [עירובין יט.]. שדרו
של לולב וכו'. וכו'.
לוקח העלין, שדרה קרי
כל זמן שהעלין חולצין
ומתחברין ומוסיפין ואחר
שכלתה השדרה גטסין
לוקח העלין למעלה [גדה
כו.]. כדי לנענע בו.
מפרש בגמרא שלשה
טפחים מהא השדרה כנגד
אורכו של הדס וטפח יתיר
כדי לנענע דצעינן נענוע
כלקמן (דף לו:.) מעלה
ומוריד מוליך ומביא
לעזר רוחות רעות
ועללים רעים [לעיל כט.].

הגהות וצינונים
א) גי' הראש"י א"ל מר
בריה דרב אשי:
ב) בדפו"ר רביעי:
ג) צ"ל בקליעה
(באה"מ): [ד] בדפו"ר
בר"ן ושוכבין על
אביהן וע"י רש"י מה
שמסיק מזה להלכה:
ד) מהר"ם (גליין):
ה) בדפו"ר הוא דיבור
אחד עם ד"ה דרכיה, וכן
מסתבר דהכל הוא לשון
רש"י: [ז] צ"ל כך פירש
וכי"ה בדפו"ר: [ח] גי'
מהר"ם וכן או כמו
(גליין): [ט] מהר"ם
(גליין) וע"ש עוד:

חשק שלמה על ר"ח (א) גאה דל"י סי' אהא רב דימי אמר באמה וכו'. (ב) גאה דל"י לכל טפח מהחמשה טפחים חומה אחד. (ג) גאה דל"י לכל טפח מהחמשה טפחים חומה אחד. (ד) אולי צ"ל ולחכמים באלו ג' טפחים שהן שיעור חצי אמה של ג"ע.